

Kampanja „Inicijativa za inkluzivno izvještavanje“

Rezultati ispitivanja ciljne grupe

Izveštaj je pripremljen za potrebe Agencije za elektronske medije Crne Gore.

Djelovi ovog Izveštaja mogu se nepromijenjeni reprodukovati bez odobrenja autora, uz obavezno navođenje izvora. Mišljenja, stavovi, tumačenja i zaključci izraženi u ovom

Izveštaju pripadaju autorima i saradnicima, i ne odražavaju zvaničan stav, politiku ili poziciju Agencije za elektronske medije Crne Gore..

Autor: Jelena Marković, StatPro d.o.o, Podgorica

Dizajn: BAAS / Bošković and Associates d.o.o, Podgorica

Lektura i korektura: Lektura d.o.o, Podgorica

Štamparija: Tipograf d.o.o, Podgorica

Tiraž: 100

Copyright © 2023

Izdavač: Agencija za elektronske medije Crne Gore

Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 9

81 000 Podgorica, Crna Gora

<https://aemcg.org/>

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna biblioteka Crne Gore, Cetinje

ISBN 978-9940-8835-3-9

COBISS.CG-ID 25833220

Kampanja „Inicijativa za inkluzivno izvještavanje“

Rezultati ispitivanja ciljne grupe

Podgorica, januar 2023. godine

Sadržaj

Uvod.....	7
Metodologija.....	7
Rezultati istraživanja.....	8
Zaključci i preporuke.....	15

Uvod

Analize emitovanog programskog sadržaja godinama unazad pokazuju da je neinkluzivnost jedna od osobina radijskih i televizijskih programa iz Crne Gore. Navedeno podrazumijeva da su određene društveno ranjive grupe (osobe s invaliditetom, LGBTIQ, Romi, žene, ekonomski ugrožene porodice, stanovnici ruralnih područja i sl.) isključene iz javnog diskursa u odnosu na značajne teme, te da se spominju isključivo u okviru posebnih sadržaja, čime se dodatno doprinosi njihovoj marginalizaciji i segregaciji društva.

Cilj ovog istraživanja je bio da se provjere stavovi društveno ranjivih grupa o temi inkluzivnog izvještavanja u Crnoj Gori.

Metodologija

U okviru ovog istraživanja sprovedeni su dubinski intervjui sa predstavnicima NVO koje se bave zaštitom, ostvarivanjem ili promocijom prava pet različitih društveno ranjivih grupa, a to su: osobe sa invaliditetom, žene, manjinski narodi, LGBTIQ populacija, socijalno ugrožene porodice. Agencija za elektronske medije je uputila poziv nevladinim organizacijama da predlože svoje predstavnike kao članove ciljne grupe kako bi kroz dubinski intervju odgovorili na upitnik u vezi sa stavovima u odnosu na zastupljenost određenih društvenih grupa u programima medija u Crnoj Gori.

Učešće u istraživanju su potvrdile sledeće nevladine organizacije:

- NVO Prvo udruženje roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju
- NVO Udruženje Multiple skleroze Crne Gore
- NVO Centar za ženska prava
- NVO Prva multikulturalna ženska organizacija u Crnoj Gori „Dijalogom do sloge“
- NVO Romska organizacija mladih „Koračajte sa nama – Phiren amenca“
- NVO Institut Punta
- NVO CAZAS
- NVO Asocijacija „Spektra“
- NVO CAREP.

Na osnovu prijava formirana je grupa od po dva predstavnika za svaku od navedenih kategorija i sa njima su sprovedeni dubinski intervjui, i to sljedećom dinamikom:

- Grupa 1 – Zaštita prava žena (dvoje predstavnika, uživo),
- Grupa 2 – Zaštita prava osoba sa invaliditetom (dvoje predstavnika, uživo),
- Grupa 3 – Zaštita prava manjinskih naroda (jedan predstavnik, uživo),
- Grupa 4 – Zaštita prava socijalno ugroženih porodica (jedan predstavnik, onlajn),
- Grupa 5 – Zaštita prava LGBTIQ populacije (dvoje predstavnika, onlajn).

Iako je u početku planirano da svaka grupa ima po dva predstavnika, jedan predstavnik iz grupe četiri bio je spriječen da dođe. Takođe, intervjuisani član četvrte grupe pripadnik je i manjinskih naroda. Zbog nemogućnosti svih učesnika da prisustvuju intervjuima, neki od njih su organizovani onlajn, preko Google Meet platforme. Intervjui su realizovani u periodu od 06. decembra do 22. decembra 2022. godine.

Intervju je bio sačinjen od 26 pitanja, otvorenog tipa, koja su bila ista za sve učesnike.

Predstavnici pomenutih grupa na pitanja su odgovarali otvoreno, svi su pokazali visok stepen spremnosti na saradnju i iznosili su svoje stavove, sugestije i preporuke.

Rezultati istraživanja

Većina predstavnika nije bila u potpunosti sigurna kako bi glasila tačna definicija inkluzivnog novinarstva, ali su svi imali jasnu predstavu i umjeli su da objasne pojam svojim riječima. Prepoznali su da je inkluzivno novinarstvo senzibilisano da posmatra probleme iz različitih perspektiva i iz ugla različitih grupa. Za razliku od neutralnog novinarstva, koje posmatra društvene teme iz dominantnog sistema, inkluzivno novinarstvo uzima različite perspektive.

„Inkluzivno novinarstvo je uključujuće novinarstvo, u kojem ljudi iz raznih sfera društva ili raznih nacija, vjera (i svake druge različitosti koje postoje) imaju priliku da ravnopravno budu uključeni u medijski sadržaj.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava OSI)

Ispitanici uglavnom smatraju da su mediji u Crnoj Gori inkluzivniji nego što su bili, ali svi vide da postoji dosta prostora za poboljšanje situacije. Preovladavajuća su mišljenja da se ne može donijeti generalna ocjena, koja bi se odnosila na sve medije u Crnoj Gori. Ispitanici navode da nijesu svi mediji inkluzivni, ali da nijesu ni svi isključujući. Kao medije čiji je program više inkluzivan češće su navodili javne servise – nacionalni i lokalne. Od strane nekih ispitanika naročito su istaknuti lokalni mediji jer, kako je navedeno, predstavljaju i informišu manje zajednice, što dovodi do toga da se i glas marginalizovanih grupa češće čuje. Ispitanici su navodili da komercijalni emiteri zaostaju za praksom javnih.

„Inkluzija je u naš život ušla prije 10-ak godina, ali mi to prihvatamo ad hoc, bez udublivanja i suštinskog razmišljanja 'da li to što radimo zaista jeste inkluzija'. Retorički, imamo inkluzivno novinarstvo, ali suštinski, ne. Većina novinara vjerovatno i ne zna što je inkluzija.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava žena)

Bilo je i predstavnika koji su negativno ocijenili stepen inkluzivnosti u medijima u Crnoj Gori:

„Ne, mislim da mediji nijesu inkluzivni. Mediji ne izvještavaju kvalitetno i profesionalno o Romima. Nemaju svi mediji zaposlene ljude koji govore romski jezik, puno novinara ne poznaje stanje u romskoj zajednici. To uvijek bude copy/paste prenošenje informacija, izvještava se na neadekvatan način. Nema dovoljno političke participacije. Takođe, vizuelne predstave koje prate tekstove i priloge su neadekvatne i mediji njima više štete (romskoj) zajednici.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava socijalno ugroženih porodica)

Svi ispitanici su mogli da se sjetе nekih primjera podrške različitostima kroz medije, a pominjali su uglavnom akcije prikupljanja novca za liječenje djece sa invaliditetom ili medijsko praćenje različitih kampanja obilježavanja važnih datuma. Niko nije istakao primjere koji se odnose na medijsku podršku Romima ili nacionalnim manjinama. Više ispitanika je prepoznalo da je dat velik prostor temama koje se tiču zaštite prava žena. Tokom realizacije ovih intervjuova bila je aktuelna kampanja „16 dana aktivizma (borbe) protiv nasilja nad ženama“ i ispitanici su ocijenili da su mediji zainteresovani za ovu temu i da su o kampanji adekvatno izvještavali. Takođe, nekoliko ispitanika je primijetilo da su mediji zainteresovani da izvještavaju o društveno ranjivim grupama onda kada je aktuelna neka kampanja ili kada su neki značajni datumi, ali da rijetko samoinicijativno otvaraju ove teme.

„Kada se obavljaju kampanje UN agencija, onda mediji to prihvate i podrže. Ali da sami i mimo toga pokrenu, ja se ne sjećam. Na primjer, bio je ranije projekat ‘Govorimo o mogućnostima’, odlična kampanja, i pozvali su korisnike i predstavnike udruženja koji su se uključili u kampanju, pitali su nas koje termine da koriste i slično... A kod nas mediji to inače sami ne rade, i onda dolazi do dublje segregacije.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava OSI)

Svi intervjuisani predstavnici navodili su grupe iz kojih sami dolaze kao ranjive. Nekoliko njih je konstatovalo da je ranjivost pitanje percepcije, odnosno da se svako može posmatrati kao ranjiv u nekoj kategoriji.

„Mi smo svi ranjivi. Svaki čovjek je ranjiv i svako može biti ugrožen.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava manjinskih naroda)

Više ispitanika je istaklo stare ljude kao posebno ugroženu grupu, a nekoliko ispitanika je prepoznalo da je ranjivost veća ako neko može da se svrsta u nekoliko ranjivih kategorija istovremeno, poput Romkinja, mladih iz ruralnih krajeva, samohranih majki...

Ispitanici daju različite odgovore na pitanje koju ranjivu grupu smatraju najviše zastupljenom u medijima, a koju najmanje, i u njihovim odgovorima se ne može utvrditi neka pravilnost. Ipak, nekoliko ispitanika je posebno istaklo žene kao ranjivu grupu koja ima najviše medijskog prostora. Jedan ispitanik primjećuje:

„Medijski su, od svih ranjivih kategorija, najviše zastupljene žene – majke troje ili više djece, a koje su ostale bez prihoda. Zbog priče oko donošenja zakona koji bi regulisali njihov status, one su imale puno prostora.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava manjinskih naroda)

Od strane nekih ispitanika istaknuto je da u medijskoj zastupljenosti pojedinih društvenih grupa postoje trendovi i da je davanje medijskog prostora često inicirano nekim događajem. Kako je navedeno, neki događaj može pokrenuti seriju medijskih priloga o romskoj zajednici, slučaj nasilja nad ženama – seriju medijskih sadržaja koji se bave ovom temom. Međutim, bavljenje ovim pitanjima nije kontinuirano.

Svi ispitanici, bez izuzetka, smatraju da su ekstremno rijetki momenti kada mediji predstavljaju ranjive grupe istima sa ostatkom društva, i u ovome vide veliki problem. Ističu da su posebno rijetke situacije u kojima se Romi predstavljaju ravnopravno sa ostatkom društva.

„Kada se govori o ugovorenim brakovima, obrazovanju, krađama, tada se Romi predstavljaju kao različiti. Ne postoje situacije u kojima se Romi predstavljaju isti. Ako ja završim fakultet sa desetkom, o tome će da izvještavaju kao da je to “woow”. I to doprinosi izdvajanju – treba da bude normalno da ja mogu da upišem fakultet i da imam dobre ocjene. Nekada ta želja da nas istaknu i pohvale dodatno naštetiti i Romima i ostatku društva.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava socijalno ugroženih porodica)

Ispitanici ukazuju na to da vidljivost u medijima nije isto što i ravnopravnost i da je veoma značajan način na koji se vrši medijsko predstavljanje. Ističu da se ranjive grupe uvijek predstavljaju kao različite, drugačije, da se potencira ranjivost i različit odnos države prema pravima ovih zajednica.

„Kad su izbori, svi smo isti, svima će nam dobro biti. A mimo toga, mediji nesvjesno doprinose produbljivanju različitosti. Kad su humanitarne emisije u kojima se prikuplja novac za nekoga, nikada ne zovu ranjive grupe da budu radno angažovane. To doprinosi podvojenosti – ranjive grupe su uvijek ‘žrtve’, a ostatak društva su ‘heroji.’“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava OSI)

Kada je u pitanju davanje više medijskog prostora ranjivim grupama, ispitanici su saglasni da bi ovo povećalo vidljivost i ostatku društva približilo probleme sa kojima se oni susrijeću. Kao pozitivnu posljedicu veće vidljivosti vide to što bi tako država mogla da se pozove na odgovornost i da politike budu prilagođene ranjivim grupama. Osim toga, moglo bi da dođe i do promjene javnog mnjenja kada su ranjive grupe u pitanju i da se poveća stepen uključenosti ranjivih grupa u društvo. Međutim, ispitanici ukazuju na to da može doći i do nekih negativnih posljedica, poput povećanja nasilja prema pojedincima ili retraumatizacija žrtve.

„Sa povećanom vidljivošću raste nasilje i otpor od strane ekstremnih pojedinaca da se prihvati određena grupacija.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava LGBTIQ osoba)

Na pitanje koje se odnosi na to šta treba uraditi kako bi sve društvene grupe imale jednaku priliku da učestvuju u kreiranju crnogorskog javnog mnjenja, svi ispitanici se slažu da je neophodno raditi na edukaciji novinara i medija. Ocjenjuju da novinari često nijesu dovoljno edukovani da izvještavaju o temama koje se tiču ranjivih grupa i da u velikoj mjeri vlada **copy-paste** novinarstvo, u kome mediji samo prenose izvještaje koje im organizacije prosljeđuju, bez dovoljno udubljanja u problematiku. Takođe, ocjenjuju da mediji ne uključuju dovoljno same zajednice da identifikuju teme koje su im važne. Većina ispitanika ističe da je potrebno uključiti ranjive grupe da govore o širokom spektru društveno-političkih tema, a ne samo o aktuelnoj problematici koja tišti određenu ranjivu grupu. Ispitanici primjećuju da je samo na javnom servisu prisutna dobra praksa da postoje emisije na albanskom i romskom jeziku, a da bi komercijalni mediji morali biti više dostupni drugim jezicima i kulturama.

„Ključna smjernica je da (mediji) vide sa zajednicama koje su teme od značaja, kako mogu da adresiraju te teme. A potom prepoznati u svim ranjivim zajednicama ljude koji imaju ekspertizu da kažu mišljenje o različitim stvarima i dati im taj resurs.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava LGBTIQ osoba)

„Potrebno je uključiti sve strane i manjinske grupe, širok spektar organizacija. Ne moraju samo Romi da pričaju o Romima, niti moramo uvijek da istaknemo da li je neko Rom ili nije. Kod nas je podijeljeno ko se čime bavi i svako ima samo jednu grupu kojom se bavi, i to je to. Treba za sve teme uključiti svakoga.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava socijalno ugroženih porodica)

Ispitanici ističu da žele da se ranjive grupe predstave kroz medije u kontekstu pozitivnih primjera, ali i kroz davanje prostora za participaciju i uključivanje na različite teme. Primjećuju da je često dominantan viktimizujući narativ, kojim se postiže sažaljenje kod široke publike, ali da je ovo loše za ranjive grupe, jer se ne pokazuje dovoljno uspješnih priča i poruka, koje bi bile osnažujuće za ranjive grupe.

„Ako (mediji) izvještavaju o Romima, da snimaju Rome, a ne naselje, jer time ne skreću vizuelno pažnju uvijek na iste kadrove prljavih i ružnih stvari. Da se ne snimaju i prikazuju uvijek fotografije na kojima je sve prljavo, a posebno ističem da te fotografije više ne oslikavaju dobro realnost, već da mediji često koriste stare fotografije, a da su se uslovi života unaprijedili. Takođe, ako je neko lopov, ne mora da se ističe da je Rom. Nikad ne pišu „Crnogorac Marko je ukrao“, ali će istaći da je Rom počinio neko krivično djelo. Ovim se stvara veliki problem za (romsku) zajednicu.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava socijalno ugroženih porodica)

Na pitanje: „Da li mediji u dovoljnoj mjeri promovišu različitosti?“, nekoliko ispitanika odgovara da je medijima bitno šta donosi zaradu i veći broj gledalaca/čitalaca, a manje im je bitno da li su različitosti zastupljene i fer predstavljene. Takođe, ispitanici govore da postoje situacije kada mediji daju prostora temama od značaja za manjinske zajednice, ali na način što prenose samo ono što su rekli političari i „ljudi na položaju“, a manje se čuje glas samih zajednica.

„Kad se prave razni događaji, mediji prenose šta su rekli ministri i poslanici i ljudi koji su iz institucija. Kad kasnije idu paneli sa aktivistima, mediji to skoro pa ne prenose ili odmah odlaze sa događaja. To je primjer isključivosti. Oko važnih datuma se najviše izvještava, a ostatak godine je puno pitanja neadresirano.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava LGBTIQ osoba)

„Javni servis je jedini pozitivan primjer. Vjerovatno različitosti nijesu nešto što privlači publiku u eri klikova i važnosti samog broja čitalaca i gledalaca, uglavnom se biraju teme koje su „komercijalnije“, koje privlače veći broj građana.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava manjinskih naroda)

Ispitanici su saglasni da izvještavanje o manjinskim i ranjivim grupama ne daje nužno pozitivan doprinos u pokušaju da se izjednače sa ostatkom društva, bez obzira na to što je možda namjera bila pozitivna. Kažu da se zbog ovoga osjećaju kao da ih mediji ne vide kao ljudska bića sa svojim znanjem, stavovima i ekspertizama, već kao nekog ko je uvijek pozvan da govori samo o temama od važnosti za ranjivu grupu koju predstavljaju. Takođe, smatraju da se nerijetko dešava da se izvještava na način koji produbljuje jaz i doprinosi podijeljenosti.

„Prisutno je stalno lamentiranje nad sudbinom manjina i ranjivih grupa, a nisam sigurna da li to proizvodi pozitivan efekat. Nivo patetike bi trebalo spustiti na podnošljiv nivo.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava žena)

„Mi ne želimo da izazivamo sažaljenje, a u medijima se često predstavlja kao da nas treba sažaljevati. Kada kažu „životne priče“ i onda namontiraju prilog tako da u ljudima izazove sažaljenje, to nije ravnopravnost. Nama treba samo da budemo prikazani isti kao svi i da dobijemo iste šanse.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava OSI)

Ispitanici prepoznaju da mediji mogu imati veliku moć u tome da riješe neke poteškoće sa kojima se suočavaju ranjive grupe, ali smatraju da ovdje ima prostora za poboljšanje. Nekoliko ispitanika je posebno istaklo da je uticaj koji mediji vrše reaktivan, a ne proaktivan, odnosno da problem dospije u žižu javnosti uglavnom onda kada već eskalira, a da se rijetko dešava da se mediji uključe kako bi preventivno djelovali. Svi ispitanici prepoznaju da je povećan uticaj društvenih mreža, kao alternativna medijskom uticaju, ali da je ovo nedovoljno regulisano i da se ipak ne smije zanemariti odgovornost i moć koju mediji imaju.

„Mislim da mediji trenutno odmažu. Prvo, zato što su nezainteresovani za razne teme, a time nam otežavaju da u javni diskurs uvrstimo teme koje su nama važne i otežavaju nam vršenje medijskog pritiska na institucije. Drugo, mediji često izvještavaju senzacionalistički i time prave štetu, jer osnažuju narative koji su antirodni i potpomažu predrasude i stereotipe.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava LGBTIQ osoba)

„Kad se desi neki problem, mediji dođu i naprave priču (reportažu), ali nije fokus na rješenju. Fali monitoring, neko praćenje, kad se priča počne, da se prati od početka do rješavanja.“ (Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava žena)

Sljedeći segment intervjua odnosio se na to u kojim se ulogama pojavljuju predstavnici ranjivih grupa u medijima, da li su to isti ljudi, da li su oni predstavnici nekih organizacija ili pojedinci i koliko imaju medijskog prostora. Ispitanici slično razmišljaju na ovu temu – prepoznaju da se najčešće pojavljuju isti ljudi, ali različito vide uzrok tome. Neki smatraju da su mediji krivi, jer uvijek pozivaju iste ljude i ne daju šansu drugima, a neki smatraju da veliki dio ranjive populacije nema adekvatne vještine javnog nastupa, zbog čega ih ima manje u medijima. Kažu da se uglavnom pojavljuju predstavnici NVO sektora i da imaju dosta prostora kada su neki važni datumi i velike kampanje, a mimo toga ne previše. Rješenje za ovo vide u osnaživanju članova zajednice i radu na unapređenju njihovih vještina javnog nastupa, ali smatraju da za ovo ima malo prostora i finansijskih sredstava, jer gotovo niko nije svjestan da problem postoji.

„Ljudi neće da idu u medije. Ne vole da se prikazuju, stresno im je, imaju tremu... Nekad kad pristanu da se izvještava o njima, budu pogrešno predstavljeni i ljude to odbija.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava OSI)

„U medijima se pojavljuju uvijek isti predstavnici ranjivih grupa. Oni imaju dovoljno prostora, ali problem je što ne može četvoro istih ljudi adekvatno predstavljati cijelu zajednicu.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava socijalno ugroženih porodica)

Kada je u pitanju adekvatnost terminologije koju mediji koriste prilikom izvještavanja o ranjivim grupama, svi primjećuju da je tokom posljednjih godina napravljen veliki pomak, ali da i dalje ima prostora za poboljšanje. Zapažaju da novinari često koriste ispravnu ili prihvatljivu terminologiju, ali da se gosti pogrešno izražavaju i da mediji to prenose a da i ne pokušaju da edukuju sagovornike. Takođe, često se prenose neumjesne šale i vicevi, koji su puni neadekvatne terminologije. Sagovornici primjećuju da predstavnici medija ne posjećuju u velikom broju događaje edukativnog karaktera, gdje bi mogli više saznati o tome kako da koriste adekvatnu terminologiju. Nekoliko sagovornika je istaklo da organizacije koje oni predstavljaju imaju dostupne i besplatne onlajn brošure – vodiče za medijsko izvještavanje o grupi koju predstavljaju, ali kako imaju utisak da mediji ne koriste dovoljno ove resurse.

„Napravljen je pomak, ali ovo još uvijek nije dovoljno. Primjeri koji nama znaju da zasmetaju jeste da se potencira narativ žrtve. Novinari često izvještavaju u žrtveničkom maniru, a mi preferiramo da kažemo „žene sa iskustvom nasilja“. Druga kovanica je „osvetnička pornografija“, a mi se zalažemo za „nedozvoljeno dijeljenje intimnih snimaka ili slika“. I mislim da jezik u medijima nije dovoljno rodno osviješten. A ako nas nema u jeziku, nema nas nigdje.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava žena)

„Terminologija često nije dovoljno adekvatna, ali mislim da ovo nije problem samo medija. U parlamentu se koriste neadekvatna terminologija, u politici, i onda mediji to prenesu. Političari ne koriste pravi jezik za romsku zajednicu i to za posljedicu ima da mediji prenose izjave koje su problematične.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava socijalno ugroženih porodica)

Sagovornici primjećuju da su stereotipi izraženi u medijskom izvještavanju, a ovo posebno ističu kada je u pitanju izvještavanje o REA populaciji i o ženama. Tako žene u medijima nazivaju „dame“ ili „pripadnice ljepšeg pola“. Ispitanici primjećuju da nekome sa strane ovo može izgledati kao nešto sitno i nevažno, ali da su ove stvari od veoma velikog značaja, jer mogu na suptilan način oblikovati percepciju javnosti.

„Ako neko ko nije Rom počini neko krivično djelo, mediji će prenijeti ime te osobe, i to je to. Ali ako Rom nešto ukrade, mediji će, uz ime ili inicijale, obavezno istaći da je u pitanju Rom. Time se prave veliki stereotipi, gdje se Romi u javnosti oslikavaju kao kriminalci. U principu, o Romima će se izvještavati ili u veoma negativnom kontekstu – krađe, ugovoreni brakovi, prosjačenje i slično ili, ako pričamo o pozitivnim primjerima, kao da su oni fenomen, kao da je prosto nevjerovatno da neki Rom teži obrazovanju, dobrom poslu, stabilnosti...“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava socijalno ugroženih porodica)

Sagovornici zapažaju različite stilove koje mediji koriste prilikom izvještavanja o ranjivim grupama i uglavnom ističu da zavisi od povoda i konteksta. Tako primjećuju da je prisutan informativan stil onda kada prenose saopštenja za javnost, ali da je često prisutan i patetičan stil, gdje se ranjive grupe smještaju u ulogu žrtve. Takođe, ističu da mediji često djeluju suštinski nezainteresovano, što doprinosi tome da se teme obrađuju jednolično i dosadno. Smatraju da je prisutno izvještavanje „pro forme“, u kome mediji prosto izvijeste da se nešto dogodilo, ali se zapravo ne bave temom.

„Uglavnom sve počinje informativno, ali se završava kao sapunica koja predstavlja ranjive grupe kao žrtve.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava manjinskih naroda)

Ispitanici su primijetili da je zakonska regulativa na papiru u Crnoj Gori dobra kada je u pitanju borba protiv diskriminacije, ali da se u praksi zakoni slabo sprovode i da postoji visok stepen diskriminacije sa kojim se ranjive grupe susrijeću u institucijama. Primjećuju da su kazne za one koji diskriminišu veoma niske i da se gotovo nikada ne izriču, da su zaposleni u većini institucija ravnodušni ili grubi u nastupu prema pripadnicima ranjivih grupa. Nekoliko ispitanika pominje, kao poseban vid diskriminacije prema Romima, to što ne postoji predstavnik ili predstavnica romske populacije u parlamentu, čime se dodatno smanjuje vidljivost ove populacije i stvara plodno tlo za diskriminaciju.

„Kada je diskriminacija, odnosno borba protiv diskriminacije u pitanju, situacija je samo deklarativno povoljna. Svi se pozivaju na konvencije i svi na priču podržavaju antidiskriminatorne politike, ali niko to ne primjenjuje u praksi.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava OSI)

Svi ispitanici su se susreli sa diskriminacijom, bilo da su sami bili diskriminisani, bilo da znaju za primjere iz zajednica. Nekoliko ispitanika pominje kako se često dešava da pojedinci neko ponašanje uopšte ne umiju prepoznati kao diskriminaciju i da nijesu ni svjesni kada se desi nešto što je problematično i što se kosi sa njihovim pravima, zbog čega je potrebno raditi na osnaživanju i edukaciji ranjivih grupa. Kada je diskriminacija u medijima u pitanju, ističu tretman Roma kao posebno problematičan. Gotovo svi ispitanici su saglasni da je ovdje diskriminacija najveća.

„Ja lično nisam diskriminisan kroz medije, možda jedino pozitivna diskriminacija – izvještavaju o mom upisu fakulteta i slično. Ali postojale su veoma diskriminatorske kampanje kroz medije, a najsvježiji primjer je kampanja „Crna Gora bez podjela“, u kojoj su svi narodi koji žive u Crnoj Gori bili predstavljeni kroz nacionalne nošnje, a Romi su bili obučeni u radničke uniforme.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava socijalno ugroženih porodica)

Svi ispitanici su odmah naveli Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore kao glavni mehanizam zaštite od medijske diskriminacije. Neki ispitanici imaju iskustva sa ovim mehanizmima zaštite. Mimo Ombudsmana, uglavnom nijesu sigurni da li postoje još neki mehanizmi, a primjećuju da medijski uticaj koje same NVO imaju može biti koristan mehanizam zaštite – kroz javna reagovanja mogu da utiču na sanaciju štete, iako ovo nije idealan način rješavanja problema.

„Kada se susretnemo sa primjerima diskriminacije žena u medijima, mi reagujemo tako što pozivamo na etički kodeks, pišemo glavnom uredniku i objavljujemo javna reagovanja.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava žena)

„Ja sam se jednom obratio Ombudsmanu u Vijestima i mislim da je adekvatno riješena ta situacija, ali da nijesu unaprijedili praksu generalno. Osim Ombudsmana, mislim da su adekvatni mehanizmi zaštite i NVO sektor, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, a potom dalje i drugi mediji.“

(Predstavnik/ca grupe za zaštitu prava LGBTIQ osoba)

Zaključci i preporuke

- Ispitanici iz različitih grupa imaju prilično usaglašene stavove na temu inkluzivnog izvještavanja;
- Opšti utisak je da su mediji napravili pozitivne pomake kada je inkluzivno izvještavanje u pitanju, ali da ovi pomaci nijesu dovoljni i da dodatno postoji veliki prostor za poboljšanje i unapređenje izvještavanja;
- Posebno je potrebno obratiti pažnju na one pojedince koji istovremeno mogu da se svrstaju u više ranjivih kategorija i tim pripadnicima društva treba ponuditi posebnu zaštitu;
- Medijsko izvještavanje o ranjivim grupama često je patetično, doprinosi viktimizaciji i, mada povećava vidljivost različitih društvenih populacija, produbljuje društveni jaz. Konstantnim isticanjem „mi“ i „oni“ ne doprinosi se tome da svi članovi društva budu ravnopravni, već se dodatno ističe koliko smo različiti;
- Nekoliko ispitanika je istaklo da treba ranjivim grupama dati medijski prostor u kome će se oni baviti širokim spektrom društvenih tema. Ovime bi se izbjeglo etiketiranje pojedinaca i promovisalo bi se da različiti ljudi mogu da se bave različitim stvarima. Na primjer, pozvati neku osobu sa invaliditetom da komentariše aktuelnu političku situaciju, davati prostora LGBTIQ populaciji da pokaže neku ekspertizu koja nema apsolutno nikakve veze sa rodnim, polnim ili seksualnim identitetom i slično. Tako bi se mogla značajno unaprijediti ravnopravnost u društvu;
- Edukacija medijskih predstavnika izuzetno je važan segment, koji bi mogao da unaprijedi inkluzivno izvještavanje. Novinari često nijesu dovoljno edukovani i prave greške iz neznanja;
- Medijske politike bi mogle biti unaprijeđene tako da se dublje i sistematičnije bave temom, ne samo tokom obilježavanja nekih važnih datuma, već pokazivanjem generalne zainteresovanosti za problematiku ranjivih grupa;
- Obezbjedivanje edukacije za pripadnike ranjivih grupa kroz koju bi stekli vještine javnog nastupa može biti izuzetno korisno za poboljšanje položaja ranjivih grupa generalno. Ovim bi se predstavnici zajednica osnažili da se aktivnije uključe u teme koje su njima relevantne, izbjeglo bi se smjenjivanje istih sagovornika i mediji bi imali priliku da problem sagledaju iz ugla više različitih sagovornika;
- Imajući u vidu da, prema mišljenju sagovornicima, lokalni mediji pružaju dobru podršku manjinskim grupama, jer se bave temama koje su relevantne za određenu, manju, zajednicu, decentralizacija medijskih praksi može povoljno da se odrazi na pripadnike ranjivih grupa;
- Dodatno podsticanje pojedinaca da aktivnije i češće koriste mehanizme zaštite od diskriminacije, kao i medijsko vršenje pritiska na institucije da postojeće zakonske okvire adekvatnije sprovedu, moglo bi dati dobre rezultate kada je u pitanju poboljšanje statusa i položaja pripadnika ranjivih grupa.

